

Socialdepartementet
Socialförsäkringsenheten
E-post s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sf@regeringskansliet.se.

Remissyttrande över betänkandet "Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre" (SOU 2020:69)

SKPF Pensionärerna har beretts tillfälle att yttra sig över förslagen i rubricerat betänkande och lämnar följande synpunkter.

Sammanfattning

SKPF Pensionärerna vill sammanfattningsvis anföra:

1. Vi ser delegationens betänkande som mycket värdefullt. Vi vill understryka behovet av att överväga förändringar av lagar och författningar i syfte att verkligen få till förändringar.
2. Vi framhåller att alla ska ha rätt och möjlighet till ett långt och hälsosamt arbetsliv. Däremot måste den verklighet som idag finns leda till att främsta fokus är att öka förutsättningarna till ett längre arbetsliv för arbetstagare i arbetaryrken som är i störst behov av åtgärder för att få ett hållbart arbetsliv.
3. Höjda åldersgränser i pensionssystemet måste föregås av andra förändringar, som förbättrad arbetsmiljö.
4. Det är nödvändigt att avvakta med ytterligare höjningar av åldersgränser i pensionssystemet tills åtgärder har vidtagits och alla har fått goda förutsättningar till ett hållbart arbetsliv.
5. Det måste finnas en fungerande sjukförsäkring.
6. Forskningen måste prioritera att granska socioekonomiska skillnader som påverkar hälsan och medellivslängden. Resultat måste följas upp med konkreta reformer för att åtgärda brister.

7. Studiestöd bör höjas i takt med att riktåldern för pension höjs.
8. Varje år med förvärvsinkomst måste ge pensionsrättigheter, oavsett arbetstagarens ålder.
9. Delegationens avsnitt om representation av äldre i riksdagen bör tillkännages de politiska partierna.
10. Vi menar att de föreslagna ändringarna på arbetsrättens område måste granskas utifrån hur dessa påverkar arbetsmiljön i allmänhet och äldre möjlighet att kvarstå i anställning i synnerhet.

Generella synpunkter på utredningen

Utredningens uppdrag har varit att verka för ett mer inkluderande och åldersoberoende synsätt i arbetslivet. Utredningen lämnar inga författningsförslag utan presenterar sina överväganden, bedömningar och förslag om vilka åtgärder olika aktörer behöver vidta för att ett längre arbetsliv kan kunna åstadkommas för fler. SKPF Pensionärerna (SKPF) vill här lyfta att det kan bli svårt att åstadkomma varaktig förändring på området utan att, i förekommande fall, överväga lagstiftningsåtgärder.

Utredningen konstaterar att medellivslängden ökar för både män och kvinnor och fler får leva ett långt liv, men samtidigt så har den ålder vid vilken vi lämnar arbetslivet knappast förändrats. Utredningen konstaterar att **allt fler** måste arbeta längre för att såväl säkra tillräckliga pensionsnivåer som för att finansiera välfärdstjänster. Utredningen konstaterar vidare att viljan och förutsättningar finns för ett längre arbetsliv, men att det finns hinder för att få arbeta längre och det är dessa hinder som utredningen främst fokuserat på såsom ålderism.

Utredningen konstaterar samtidigt att en ökad medellivslängd inte gäller alla grupper i samhället. Medellivslängden sjunker för lågutbildade kvinnor som till stor del återfinns inom arbetaryrken såsom lokalvårdare, barnskötare och vårdbiträde. Utredningen konstaterar också att det finns skillnader i förutsättningarna för ett långt arbetsliv. Det är en realitet att många anställda inom arbetaryrken, främst kvinnor, inte har samma förutsättningar som högutbildade att arbeta längre då de har sämre arbetsmiljö.

Ett hållbart arbetsliv är av vikt för oss alla, inte minst då vi har ett prestationsbaserat pensionssystem. Därmed bör också alla ha rätt till samma förutsättningar till ett längre arbetsliv för att pensionen ska bli rättvis, även arbetstagare inom

arbetaryrken. SKPF anser därför att arbetet för att få ett mer inkluderande och åldersoberoende synsätt i arbetslivet också bör ha som främsta fokus att öka förutsättningarna till ett längre arbetsliv för arbetstagare i arbetaryrken som är i störst behov av åtgärder för att få ett hållbart arbetsliv

Detta reformarbete på svensk arbetsmarknad är särskilt viktigt eftersom det berör alla dem som direkt påverkas av de förändrade åldersgränserna i pensionssystemet och höjd ålder för grundavdraget från 66 till 67 års ålder, och som idag inte orkar fram till 65 års ålder.

Med detta sagt vill vi inte förminska de yttre faktorer som utredningen lyfter och som påverkar ett längre arbetsliv, som attityder till senior arbetskraft hos arbetsgivare och i samhället i stort.

Höjda åldersgränser i pensionssystemet måste föregås av andra förändringar. Därför är det nödvändigt att avvakta med ytterligare höjningar av åldersgränser i pensionssystemet tills att åtgärder vidtagits och alla har fått goda förutsättningar till ett hållbart arbetsliv. Arbetsmiljön och arbetsvillkoren måste förbättrats för den här gruppen arbetstagare såsom tryggare anställningar och heltid som norm. Det måste erbjudas möjligheter till omställning under hela livet. Bättre förutsättningar till vidareutbildning måste finnas för alla på en välkomnande arbetsmarknad.

Inte minst måste de ekonomiska incitamenten för ett längre arbetsliv för de med låga inkomster öka. Stabila trygghetssystem inklusive högre åldersgränser i dessa måste finnas på plats. Det måste det finnas en välfungerande sjukförsäkring på plats som tar hänsyn till ålder och individens förutsättningar så att de som är utslitna i förtid på grund av en dålig arbetsmiljö inte ska behöva ta ut sin pension i förtid utan kan skjuta upp sitt pensionsuttag fram till angiven pensionsålder.

Varje individ ska ges möjlighet att kunna arbeta ihop en pension som det går att leva på och inte bara överleva. Det innebär att man ska kunna få en pension utan grundskydd och vara beroende av politikerns välvilja eller vara beroende av sjukförsäkringen.

Arbetsförmåga

Utredningen konstaterar att det finns skillnader i förutsättningar för ett längre arbetsliv. Att lågutbildade kvinnor har sämre hälsa och att medellivslängden sjunker för denna grupp. Det är bra att utredningen uppmärksammar att socioekonomiska skillnader påverkar hälsan och medellivslängden.

SKPF hade önskat en problematiserande analys av dessa frågor och mer konkreta

förslag på hur den här negativa trenden kan brytas. SKPF hoppas att denna fråga utreds vidare och att det är en fråga som prioriteras i de forskningssatsningar som utredningen föreslår.

Utredningen konstaterar att det även framöver kommer att finnas skillnader i förutsättningar för ett längre arbetsliv då det finns skillnader i arbetsbelastning och andra arbetsmiljöfaktorer mellan olika yrkesgrupper.

Utredningen skriver vidare att: "Det finns ingen motsättning mellan att de som å ena sidan kan och vill arbeta längre får möjlighet att göra det och de som **inte** har förutsättningar att arbeta i högre ålder".

Vidare menar utredningen också att höginkomsttagare, som ofta har en hög utbildning, har en god arbetsmiljö som gör det möjligt att arbeta längre. Och att dessa av solidaritet mellan generationer och mellan grupper i samhället i stället bör överväga att arbeta längre.

SKPF ställer upp på solidaritetstanken. Målet måste vara att få ett inkluderande och åldersoberoende arbetsliv så att alla har rätt till en god arbetsmiljö och bra arbetsvillkor på arbetsmarknaden. Målet måste vara ett hållbart arbetsliv för alla, oavsett utbildningsnivå och yrke och med detta läggs förutsättningar för att alla ska kunna arbeta och kunna arbeta längre.

Att erbjuda ett hållbart arbetsliv är inte minst angeläget för att fler ska vilja arbeta inom t ex vård- och omsorg där det idag råder kompensbrist. SKPF vill understryka här, och som utredningen också lyfter, att är hela arbetslivet som är avgörande för hur länge man kan arbeta. Det är inte bara tiden före pension som är avgörande. Utredningen lyfter att många tycker att det finns många fördelar med att arbeta i högre åldrar, även allt fler inom arbetaryrkena, såsom ekonomiskt och socialt.

SKPF vill understryka vikten av det delegationen lyfter om att regeringen bör diskutera dessa frågor, särskilt om det hållbara arbetslivet utifrån arbetsmiljön, inom ramen för det partsråd för ett längre arbetsliv som har inrättats.

De som arbetar hela livet inom arbetaryrken börjar arbeta tidigt i livet. De är därmed i större behov av flexibla lösningar i slutet av livet såsom flexibla arbetstider, ökade möjligheter för att kunna gå ner i arbetstid utan att förlora på pensionen samt att det finns en fungerande sjukförsäkring som tar hänsyn till ålder för de som inte kan arbeta längre så att de inte behöver ta ut sin pension och få en låg pension resten av lite. Utredningen lyfter att det finns analyser som visar att låginkomsttagare har svaga ekonomiska drivkrafter att arbeta längre än till 65 år. Här behövs åtgärder för att det även för den här gruppen ska löna sig att arbeta längre.

SKPF anser att ett stort fokus i den forskning inom området som utredningen föreslår bör vara utifrån den här gruppens förutsättningar till fortsatt arbete och den uppföljning som den föreslagna enheten som ska inrättas.

Arbetsmiljö och kompetensutveckling – vill arbeta längre

Studiestöd

SKPF delar utredningens bedömning om att åldersgränserna efter redan föreslagen höjning i studiestödssystemet bör höjas succesivt i takt med att riktålder för pension höjs. Vi vill också betona betydelsen av delegationens förslag om studiestöd för deltidstudier samt ett utökat utbud av yrkesinriktad utbildning på deltid eller kvällstid.

Tjänstepensioner

Hela arbetslivet måste räknas. Varje år med förvärvsinkomst måste ge pensionsrättigheter, oavsett arbetstagarens ålder. SKPF delar därför uppfattningen att de nedre och övre åldersgränserna för intjänande av tjänstepension bör tas bort i alla tjänstepensionsavtal då tjänstepensionernas andel av den enskildas totala pension ökar. Att den nedre åldersgränsen tas bort är speciellt viktigt för arbetstagare inom arbetaryrken då de börjar att arbeta tidigt i livet.

Vidare så delar SKPF utredningens bedömning om att tjänstepensionen, på samma sätt som åldersgränserna i de kringliggande trygghetssystemen, ska samordnas med höjningen av de pensionsrelaterade åldersgränserna för att det inte ska uppstå glapp mellan olika system.

Fast funktion – längre arbetsliv

Delegationen lyfter fram att arbetet för ett längre arbetsliv för fler kräver långsiktighet och uthållighet och att det behövs en långsiktig organisatorisk lösning för arbetet. En fast funktion för främjande av ett längre arbetsliv föreslås därför inrättas. I stor utsträckning handlar det enligt delegationen om att informera och påverka attityderna till seniorer, dvs. i det närmaste ett folkbildande arbete, i syfte att åstadkomma förändrade beteenden hos arbetsgivare, organisationer och enskilda.

Här ser SKPF att fokus också kommer att på att förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren för arbetaryrkena och hur den negativa trenden gällande lågutbildade kvinnor kan vändas.

Frågan om representation

SKPF vill understryka vikten av att delegationen lyfter fram representationsfrågor. Vi är övertygade om att arbetet för ett hållbart arbetsliv och de politiska initiativen för detta skulle få avsevärt större kraft om det fanns fler seniora riksdagsledamöter, inte minst med bakgrund i vård- och omsorgsyren.

Vi vill dock invända mot att man i betänkandet anger syftet med en sådan viktig demokratifråga att detta behövs för att riksdagen ska vara trovärdig i budskapet om att man ska jobba längre. SKPF menar att det centrala måste vara att äldre är representerade och att besluten som berör äldre måste fattas av politiker som faktiskt är äldre själva och har de erfarenheterna. Och som nämns handlar det om demokrati.

Att kunna, vilja och få arbeta

I betänkandet redovisar delegationen en bedömning att det är tre villkor som möjliggör ett längre arbetsliv: Att den enskilde kan arbeta, att den enskilde vill arbeta längre och att den enskilde får arbeta.

SKPF menar att en av samhällets stora utmaningar ligger i den sista punkten: Den belysning av ålderism, diskriminering och framtvingat utanförskap som delegationen gör måste ta på mycket stort allvar. Därför får inte heller arbetet med hållbart och ett längre arbetsliv ensidigt utgå från den som har ett jobb vid tiden då pension eller fortsatt arbete är aktuell. SKPF avvisar fullständigt ett systemskifte som innebär höjd pensionsålder och krav på att arbeta längre samtidigt som arbetsgivare också framöver kan välja bort den som är senior.

I anslutning till detta vill vi också lyfta fram att utredningen konstaterar följande:

* Låginkomsttagare tar ofta ut pension tidigt och deras ekonomi börjar försämrats flera år före pensionsuttaget. Ofta har de ersättning från olika transfereringssystem åren före pensionsuttaget.

* Seniorers utträde skiljer sig mellan olika grupper. Det är vanligare att lämna arbetsmarknaden tidigt i regionsektorn, jämfört med privat sektor. Det är vanligare att lämna arbetsmarknaden genom sjukförsäkringen i kommun- och regionsektorn.

Detta leder till en uppmaning från vår sida att i det fortsatta arbetet med delegationens förslag beakta dessa punkter.

Villkor 2: Arbetsmiljö och kompetensutveckling – kan och vill arbeta

Utredningen konstaterar att det behövs en nationell strategi för kompetensutveckling som också beaktar ålder. Utredningen förespråkar livslångt lärande och ett gemensamt ansvar och aktiva insatser från staten och arbetsmarknadens parter för att säkra kompetensutveckling genom hela arbetslivet.

SKPF välkomnar detta initiativ. SKPF delar också utredningens uppfattning att ett längre arbetsliv inte uppnås enbart genom åtgärder för dem som börjar närma sig det som betraktas som pensionsålder. En hälsosam arbetsmiljö under hela arbetslivet är avgörande för viljan och förmågan att arbeta högre upp i åldrarna.

Utredningen noterar att det för att förebygga tidigt utträder från arbetslivet är viktigt att de resurser som finns i arbetet motsvarar de krav som ställs och att arbetstagarna i möjligaste mån har kontroll över sin arbetssituation. Högre inkomster bidrar också till hälsosammare arbetsvillkor och arbetsmiljö och här drar utredningen paralleller till högre utbildning. (de inom vård och omsorg har en liten möjlighet att påverka sin arbetssituation)

Av vikt här är också hur situationen kommer att påverkas av om det, i linje med föreslagna ändringar i lagen (1982:80) om anställningsskydd, blir enklare att säga upp anställda. Det finns en risk att fler accepterar orimliga arbetskrav och ohälsosam arbetsmiljö av rädsla för att eventuella protester ska leda till uppsägning. SKPF anser att det här finns behov av granska hur de föreslagna ändringarna på arbetsrättens område kan komma att påverka arbetsmiljön i allmänhet och äldre möjlighet att kvarstå i anställning i synnerhet.

Villkor 3: Ålderism – får inte arbeta

SKPF delar utredningens viktigaste slutsats att synen på seniorer är otidsenlig och felaktig. I utredningen framkommer det att Sverige är ett av världens mest ålderistiska länder.

Vi delar delegationens bedömning om att representation av seniorer i större utsträckning bör motsvara den i befolkningen på olika områden t ex i riksdagen. En fråga som SKPF tillsammans med övriga pensionärsorganisationer har drivit i många år då vi anser att det är oacceptabelt att personer över 65 år utgör 25 procent av befolkningen, men bara 2 procent av riksdagsledamöterna.

Det handlar inte bara om att de äldres erfarenheter och kompetens bör tillgodotas, utan det är också en demokratifråga, att de som berörs också involveras i beslutfattande, på alla nivåer i samhället. Vid sidan av representation i riksdagen och

andra parlamentariska församlingar handlar det om att det finns pensionärsråd i alla kommuner och regioner där äldres synpunkter kommer fram före beslut. Därför måste lagstiftning fram så att kommuner inte kan välja att avveckla pensionärsråden.

Utredningen konstaterar att Sverige är ett av världens mest ålderistiska länder och att detta är ett av de största hinder för ett längre arbetsliv för fler samt att människors vilja att arbeta längre behöver uppmuntras och avspeglas i hur lagar och kollektivavtal utformas. SKPF saknar dock här författningsförslag inom området.

Utredningen bedömer att arbetsgivare bör eftersträva att tillmötesgå seniorers önskemål om ökade möjligheter till mer flexibla arbetsuppgifter och arbetstider i slutet av arbetslivet för att de ska vilja och kunna arbeta längre. Utredningen lyfter också att det är av vikt att arbetsgivaren informerar och har en dialog med arbetstagare som närmar sig pensionsåldern om vilka alternativ som kan ges.

Här nämns bland annat 80-90-100-modellen som kommunerna använder sig av. SKPF tror mycket på flexibilitet vid utträde ur arbetslivet framför allt inom yrken med hög arbetsbelastning etc. Det finns många inom även vård och omsorg som vill och kan arbeta längre, men dagens sjukförsäkring och otillräcklig flexibilitet från arbetsgivares sida gör att de väljer att gå i pension i stället på 100 procent.

Vi ställer oss även bakom delegationens bedömning om att åldersgränserna i olika system måste ändras samtidigt och samordnat. Det är betydelsefullt för pensionsreformens legitimitet att åldersgränserna höjs samordnat i lag och avtal. Glappet mellan LAS-ålder 68 och 65 i A-kassa måste tas bort.

Oavsett hur anställningsskyddet utformas anser delegationen att det är centralt att beakta att förändringar av reglerna kan riskera att försämra anställningsskyddet för äldre med ökad arbetslöshet som följd i den gruppen. När pensionsrelaterade åldersgränser i allmänna system höjs anser delegationen att arbetsmarknadens parter bör höja åldersgränserna i omställningsavtalen så att de följer t ex åldersgränsen i arbetslöshetsförsäkringen eller i lagen om anställningsskydd. Vi delar delegationens uppfattning i dessa avseenden.

Stockholm dag som ovan

Liza di Paolo-Sandberg
Förbundsordförande